

ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ:
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ
Μουσική-Ποιητική Εκδόση

Πανίκος Γ. Γιωργούδης

Πανεπιστημιακές
Εκδόσεις Κύπρου

ΠΑΝΙΚΟΣ Γ. ΓΙΩΡΓΟΥΔΗΣ

ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Μουσική-Ποιητική Εκλογή

ΑΘΗΝΑ 2004

Διόρθωση: Σοφία Στέρπη
Σχεδιασμός-σελιδοποίηση: Μαρίνα Μπίτσικα
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Βασίλης Τιμόλογος

Copyright © 2004 Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κύπρου
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Ηλεκτρονική Έκδοση • Απρίλιος 2013
σε συνεργασία των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κύπρου
και του Γραφείου Εκδόσεων, Τομέας Διεθνών Σχέσεων και Προβολής
Υπηρεσία Έρευνας και Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Συντονισμός: Έλενα Αυγουστίδου-Κυριάκου
Επιμέλεια: Κορίνα Κοιλιάρη
Σελιδοποίηση: Πόπη Πάλμα Κωνσταντίνου

ISBN 960-406-851-2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	9
I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	11
A. Η διατύπωση της ερευνητικής ιδέας	14
1. Σκοποί και στόχοι της έρευνας	14
2. Προγραμματισμένα στάδια της έρευνας	16
3. Βασικοί όροι που χρησιμοποιούνται από το ΕΠΕ	16
α. Λαϊκή και παραδοσιακή μουσικοποιητική δημιουργία.	16
β. Συγχρονική και συνολική καταγραφή	17
γ. Κοινωνικές ομάδες	17
δ. Λειτουργική εξέταση δημοτικών τραγουδιών ...	18
B. Η σημασία και η αναγκαιότητα της δραστηριότητας του ΕΠΕ	18
1. Η μουσική εκλογή	18
2. Η κοινωνική και ανθρωπολογική πλευρά της έρευνας	24
II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	29
A. Η ερευνητική δραστηριότητα στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο	29
1. Η κυπριακή μουσική έρευνα	29
2. Η ιστορικο-φιλολογική προσέγγιση	34
3. Η έρευνα του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού ...	38
4. Τα μουσικά αρχεία και τα ερευνητικά κέντρα	41
5. Το ψηφιακό on-line μουσικό αρχείο	42
B. Η ερευνητική δραστηριότητα στο διεθνή χώρο	49
Γ. Ορισμός-θεωρία της εθνομουσικολογίας	64

III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΟΠΟΙΗΤΙΚΗ

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ 71

A. Σχεδιασμός και προετοιμασία της έρευνας του ΕΠΕ 71

1. Γενικά 71

2. Δράσεις του ΕΠΕ 75

α. Επιλογή των κοινωνικών ομάδων 75

β. Πρόσβαση στις κοινότητες 79

γ. Εγκατάσταση της ερευνητικής ομάδας 80

δ. Επιλογή προσώπων και οικοδόμηση σχέσεων με τα μέλη 83

ε. Καταγραφή και συλλογή συμπληρωματικού υλικού 87

στ. Αποχώρηση από το πεδίο της επιτόπιας έρευνας 96

ζ. Το δεύτερο στάδιο 97

3. Δεξιότητες του ερευνητή 98

B. Ο ρόλος της επιτόπιας έρευνας στην εθνομουσικολογική έρευνα 101

Γ. Χειρισμοί προς επίτευξη των στόχων που τέθηκαν και για έλεγχο των υποθέσεων που διατυπώθηκαν 110

Δ. Εξοπλισμός – Τεχνολογία της μουσικής έρευνας . . . 115

1. Οι νέες τεχνολογίες 115

α. Υπερμέσα (Hypermedia) 116

β. Αλληλεπιδραστικά πολυμέσα (Interactive multimedia) 116

2. Επιλογή και απόκτηση του εξοπλισμού 118

3. Ενημέρωση για την αγορά εξοπλισμού 120

IV. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 131

A. Σχόλια και παρατηρήσεις 131

1. Γενικά 131

2. Η μουσικοποιοτική δομή του κυπριακού δημοτικού τραγουδιού 135

α. Οι «φωνές» 135

β. Τα όργανα που χρησιμοποιούνται 167

γ. Η συνέχεια του κυπριακού μουσικού παραδοσιακού πολιτισμού ως κομμάτι της Ευρώπης και της Ανατολής	169
δ. Το χειρόγραφο J.II.9	179
3. Από τη σκοπιά των ανθρώπων της παράδοσης . . .	187
B. Κατάλογος ηχογραφημένων κασετών στο αρχείο του ΕΠΕ	194
Γ. Μουσικές μεταγραφές. Εκλογή από τα τραγούδια του κυπριακού λαού όπως καταγράφηκαν από το ΕΠΕ	215
1. Τα ειδικά σημεία μουσικής γραφής (ΕΣΜΓ) που χρησιμοποιούνται για τις μουσικές μεταγραφές . .	215
2. Οι μουσικές μεταγραφές	220
α. Μεταγραφές από οργανικές εκτελέσεις	220
β. Μεταγραφές τραγουδιών	224
Δ. Ποιητικά κείμενα. Εκλογή από τα τραγούδια του κυπριακού λαού όπως καταγράφηκαν από το ΕΠΕ . .	294
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	313
A. Ελληνικές	313
B. Ξενόγλωσσες	314
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	315
A. Πηγές και γενική βιβλιογραφία για την κυπριακή μουσικοποιοτική παράδοση	315
B. Ξενόγλωσσα επιστημονικά περιοδικά	326
Γ. Βιβλιογραφικές αναφορές γενικότερου εθνομουσικολογικού ενδιαφέροντος	329
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΔΙΣΚΟΥ	336

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγγραφή του παρόντος βιβλίου είναι αποτέλεσμα μέρους της εργασίας που πραγματοποιήθηκε στο Ερευνητικό Πρόγραμμα Εθνομουσικολογίας (ΕΠΕ), το οποίο φιλοξενήθηκε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου την περίοδο 1997-2000.

Ευχαριστίες οφείλονται πρωτίστως στους πληροφορητές και στους παραδοσιακούς εκτελεστές, που συμμετείχαν ή και βοήθησαν στη διαδικασία της επιτόπιας έρευνας, και στη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου Κύπρου που στήριξε το ΕΠΕ με ομόφωνη απόφασή της, κατά την 59η Συνεδρία της 27ης Μάη 1997.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στους ερευνητές και συνεργάτες που δούλεψαν και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στα διάφορα στάδια της έρευνας: τη Ρεβέκκα Βάσου, τη Μαρία Χαμπί, την Ελένη Χριστοδουλίδου, τη Λιάνα Κουδουνάρη, τον Δημήτρη Ταλιώτη, την Ιωάννα-Αννίτα Ταλιώτου, τον Χαράλαμπο Βρασίδα, την Ιουλία Παπαγιώργη κ.ά.

Φίλοι πανεπιστημιακοί συνέβαλαν στη διαδικασία ολοκλήρωσης της έρευνας, καθώς δύο Τμήματα του Πανεπιστημίου (Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών και Τμήμα Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών) προσέφεραν ακαδημαϊκή και υλική βοήθεια για την εκπόνηση του ερευνητικού σχεδίου: μεταξύ αυτών οι καθηγητές Δημήτρης Αγγελάτος, Μιχάλης Πιερής, Χρήστος Σχίζας, Σάββας Κατσικίδης και Ανδρέας Καπαρδής.

Η εν λόγω προσπάθεια στηρίχθηκε από την Επιτροπή Έρευνας και την Επιτροπή Εκδόσεων του Πανεπιστημίου Κύπρου, τα μέλη των οποίων ευχαριστώ. Ιδιαίτερα ευχαριστώ και τον τέως πρόεδρο των Επιτροπών καθηγητή Ανδρέα Δημητρίου.

Κλείνω το προλογικό αυτό σημείωμα αποδίδοντας τις ευχαριστίες μου στη σύζυγό μου και στην οικογένειά μου για τη συνεχή στήριξή τους.

Έχοντας συνείδηση της ουσιαστικής προσφοράς όλων των ανωτέρω θα ήθελα να τους εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου.

Π. Γ. Γιωργούδης
Δρ. Εθνομουσικολόγος, Εισηγητής & Συντονιστής
του Ερευνητικού Προγράμματος Εθνομουσικολογίας
Πανεπιστήμιο Κύπρου, Ιούνιος 2004

Το Ερευνητικό Πρόγραμμα Εθνομουσικολογίας (ΕΠΕ) εκπονήθηκε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΠΚ) με απόφαση της Συγκλήτου (Μάης 1997) και ύστερα από ερευνητική πρόταση που υποβλήθηκε από το συγγραφέα. Η απόφαση αυτή του Πανεπιστημίου Κύπρου ήταν και παραμένει σημαντική και πολλά υποσχόμενη, αφού ακόμα δεν έχει εγκαθιδρυθεί ο τομέας των μουσικών σπουδών. Αυτό προσδίδει μεγαλύτερο ειδικό βάρος στο ΕΠΕ, ως το μοναδικό μουσικό ερευνητικό πρόγραμμα που εκπονήθηκε μέχρι σήμερα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου μία και πλέον δεκαετία από την ίδρυσή του.

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου υποστήριξε το ΕΠΕ σε όλα τα στάδιά του, ακόμα και σ' εκείνο της δημοσίευσης των αποτελεσμάτων με την παρούσα έκδοση. Προσφέρθηκε ακόμα επιστημονική συνεργασία, καθοδήγηση αλλά και όλες οι διευκολύνσεις για την ολοκλήρωση του ερευνητικού προγράμματος, όπως χρήση της βιβλιοθήκης και των ηλεκτρονικών υπολογιστών, ειδικού εργαστηριακού χώρου και γραφειακού εξοπλισμού.

Η εκπόνηση του ΕΠΕ άρχισε τον Οκτώβριο του 1997 (ακαδημαϊκό έτος 1997/98) φιλοξενούμενο από το Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών (ΒΝΕΣ), ενώ στη συνέχεια φιλοξενήθηκε για ένα ακαδημαϊκό έτος από το Τμήμα Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών (ΚΠΕ) του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Το ΕΠΕ λειτούργησε συστηματικά, στηριζόμενο αρχικά σε τριετές χρονοδιάγραμμα. Έτσι το καλοκαίρι του 2000 (ακαδημαϊκό έτος 1999/2000) ολοκληρώθηκε, σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό, το Α' μέρος του Ερευνητικού Προγράμματος.

Κατά τη χρονική περίοδο της συγγραφής του βιβλίου αυτού, το ΕΠΕ έχει να παρουσιάσει μεγάλο αριθμό ηχογραφήσεων και επεξεργασμένου μουσικού υλικού, μεταγραφές μέ-

ρους των ηχογραφήσεων, πειραματικό ψηφιακό δίσκο (CD-ROM) και ψηφιακούς δίσκους (CD-audio). Το ΕΠΕ έθεσε τις βάσεις για ένα εργαστήριο μουσικολογίας και μουσικής έρευνας καθώς και για εθνομουσικολογικό αρχείο στην Κύπρο με τη δημιουργία και δημοσίευση του on-line αρχείου (<http://www.ucy.ac.cy/research/ethno>).

Τέλος, η απόφαση του Πανεπιστημίου Κύπρου να προχωρήσει στην έκδοση αυτή, η οποία αναφέρεται στη μεθοδολογία της έρευνας και περιλαμβάνει αρκετές μουσικές μεταγραφές, τραγούδια και ποιήματα όπως τα εκτελεί σήμερα ο λαός, είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς συνιστά έναν από τους αρχικούς στόχους του ΕΠΕ.

Ειδικότερα, μέρος του υλικού, αποτελούμενο τόσο από μουσική όσο και ποίηση, έχει επιλεγεί για να παρουσιαστεί με την παρούσα έκδοση η οποία αποτελεί μια πραγματεία για τη μεθοδολογία της σύγχρονης Εθνομουσικολογίας και την προσπάθεια για την εφαρμογή της στην έρευνα της μουσικοποιοτικής παράδοσης της Κύπρου. Η εν λόγω πραγματεία, η οποία εκδίδεται με τον υπότιτλο «Μουσική-Ποιητική Εκλογή», ακολουθεί την πρακτική των εκδόσεων της Ακαδημίας Αθηνών, όπως λόγου χάρη στις εκδόσεις του 1962 *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια*, τόμ. Α' (Εκλογή), από τη σειρά *Δημοσιεύματα ΛΑ* αρ. 7, και του 1968 *Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια*, τόμ. Γ' (Μουσική εκλογή), από τη σειρά *Δημοσιεύματα* του ΚΕΕΛ. Ακολουθώντας ακόμα την πρακτική παρόμοιων εκδόσεων στον ελλαδικό και στο διεθνή χώρο, όπου μέρος του αρχειακού υλικού που συλλέχθηκε κατά την επιτόπια έρευνα διατίθεται μαζί με την έκδοση, η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει ψηφιακό δίσκο με ακουστικά παραδείγματα από τις επιτόπιες ηχογραφήσεις οι οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης του ΕΠΕ.

Στα παραπάνω θα προστεθούν και άλλα ευρήματα και αποτελέσματα που θα προκύψουν κατά τη διάρκεια της συνεχιζόμενης επεξεργασίας του υλικού. Επίσης θα προστεθούν τα αποτελέσματα από τη μελέτη των συνεντεύξεων και των άλλων πληροφοριών που συλλέχθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα.

Στην ερευνητική ομάδα που ανέλαβε το βάρος των διαφόρων σταδίων της εκπόνησης του ΕΠΕ, εκτός από το συγγραφέα, ο οποίος ήταν και ο συντονιστής του ΕΠΕ, συμμετείχε και άλλο ερευνητικό προσωπικό ανάλογα με τις ανάγκες της έρευνας. Αναφέρομαι κυρίως σε συναδέλφους και συναδέλφισσες μουσικολόγους και ερευνητές, όπως η Ελένη Χριστοδουλίδου και η Ρεβέκκα Βάσου, που στα πρώτα στάδια του Προγράμματος συμμετείχαν τόσο στην επιτόπια έρευνα όσο και στην εργαστηριακή επεξεργασία – κυρίως στις μεταγραφές –, καθώς και στην Ιουλία Παπαγιώργη, τη Λιάνα Κουδουνάρη, τη Μαρία Χαμπή και την Ιωάννα-Αννίτα Ταλιώτου, που συνεργάστηκαν σε επιτόπιες καταγραφές. Τέλος, αναφέρομαι στον Χαράλαμπο Βρασίδα, που συνεργάστηκε μαζί μας στο ΕΠΕ για την οργάνωση και έκδοση του on-line αρχείου, τον Δημήτρη Ταλιώτη που συνεργάστηκε στην οπτικογράφηση των επιτόπιων καταγραφών και σε άλλους που συνεργάστηκαν με το ΕΠΕ σε διάφορα στάδια της εκπόνησής του.

Το ΕΠΕ ακολούθησε τη σύγχρονη μέθοδο της εθνομουσικολογίας εφαρμόζοντας τεχνικές των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών για επιτόπια έρευνα, συλλογή, καταγραφή, μουσική ανάλυση και επεξεργασία. Βασίστηκε πολύ στη σύγχρονη τεχνολογία και τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, κυρίως όσον αφορά την επεξεργασία του ήχου, της εικόνας και της μουσικής παραγωγής γενικότερα.

Η επιτόπια έρευνα είχε ως αντικείμενο την καταγραφή της λαϊκής και παραδοσιακής μουσικοποιοτικής δημιουργίας και κάλυψε επιλεγμένες κοινωνικές ομάδες σε διάφορες περιοχές της Κύπρου. Ενώ στον αρχικό σχεδιασμό συμπεριλαμβάνεται και το κατεχόμενο μέρος του νησιού, δεν έγινε κατορθωτό ακόμα να πραγματοποιηθεί επιτόπια έρευνα, από το ΕΠΕ, στις συγκεκριμένες περιοχές. Νεότερες εξελίξεις στο Κυπριακό και κυρίως η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργούν ελπίδες ότι ο παραπάνω στόχος θα επιτευχθεί στο εγγύς μέλλον.

Α. Η ΔΙΑΤΥΠΨΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ

Η έρευνα αυτή καταγράφει επιτόπου, συγχρονικά και συνολικά, και στη συνέχεια μελετά συστηματικά τη λαϊκή και παραδοσιακή μουσικοποιοτική δημιουργία στις σημαντικότερες κοινωνικές ομάδες της Κύπρου.

1. Σκοποί και στόχοι της έρευνας

Σκοπός του ερευνητικού προγράμματος είναι η συστηματική καταγραφή και μελέτη της μουσικής παράδοσης.

Οι στόχοι που θέσαμε σχετίζονται με τη διατύπωση του προβλήματος και του σκοπού της έρευνας, ενώ μεθοδολογικά διερευνήθηκαν σε τρία κυρίως επίπεδα:

- α. στο επίπεδο της εκτέλεσης: Ποιος κάνει τι κατά τη διάρκεια της μουσικής πράξης, πότε και κάτω από ποιες συνθήκες.
- β. στο επίπεδο του επηρεασμού: Ποιος επηρεάστηκε από τη μουσική πράξη, πότε και κάτω από ποιες συνθήκες.
- γ. στο διανοητικό επίπεδο: Ποιος και τι σκέφτεται για τη μουσική πράξη, πότε και κάτω από ποιες συνθήκες.

Αναλυτικά οι στόχοι που θέσαμε, και των οποίων η επίτευξη στηριζόταν στην επιτυχή αντιμετώπιση του προβλήματος όπως διατυπώθηκε παραπάνω, είναι οι εξής:

- α. Η καταγραφή της μουσικής παράδοσης.
- β. Η οργάνωση και λειτουργία εθνομουσικολογικού αρχείου στην Κύπρο, το οποίο να είναι διαθέσιμο σε ερευνητές και μελετητές. Η σημασία του στόχου αυτού είναι μεγάλη, λόγω του ότι η επίτευξή του θα δημιουργούσε τις συνθήκες ίδρυσης του πρώτου εθνομουσικολογικού αρχείου λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής στο νησί.
- γ. Η έκδοση των μουσικών μεταγραφών και των αποτελεσμάτων της έρευνας, όπως αυτά θα καταγράφονταν κατά την επιτόπια έρευνα.
- δ. Η έκδοση των αποτελεσμάτων στο Διαδίκτυο (Internet) και η δημιουργία on-line εθνομουσικολογικού αρχείου.

- ε. Η έκδοση ψηφιακών δίσκων (CD-audio).
- στ. Η έκδοση ψηφιακού οπτικού δίσκου (CD-ROM) ή και DVD, με την τεχνική των πολυμέσων στους υπολογιστές (multi-media) με ήχο (audio) και κινούμενη εικόνα (video). Με τη διάδοση που έχουν σήμερα τα πολυμέσα στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, η έκδοση CD-ROM ή DVD θα φέρει τα αποτελέσματα της έρευνας πιο κοντά στους μελετητές και κυρίως τους νέους που χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.
- ζ. Η λειτουργία εργαστηρίου μουσικολογίας ή κέντρου μουσικής έρευνας ή μουσικολογικής ερευνητικής μονάδας.
- η. Η διερεύνηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των λαϊκών και παραδοσιακών δημιουργιών, από την άποψη της δομής και της μορφολογίας τους (μουσικοποιητική δομή).
- θ. Η μελέτη της λειτουργίας των παραδοσιακών και λαϊκών δημιουργιών μέσα στο πλαίσιο των διαφόρων πτυχών πολιτισμού.
- ι. Η μελέτη και προσπάθεια κατανόησης της κοινωνικής σημασίας και χρήσης των δημιουργιών αυτών από τους εκτελεστές, ακροατές, χορευτές και τα άλλα μέλη των υπό μελέτη κοινωνικών ομάδων.

Επίσης, η ερευνητική ομάδα διερεύνησε μια σειρά υποθέσεων όπως οι παρακάτω:

- α. Ο πολιτισμός στο νησί παρουσιάζει συνέχεια.
- β. Ο πολιτισμικός χώρος που καλύπτει γεωγραφικά η Κύπρος είναι ενιαίος.

Οι υποθέσεις αυτές ελέγχονται με τη μέθοδο της Συγκριτικής Μουσικολογίας. Η μέθοδος περιλαμβάνει σύγκριση των μουσικών χαρακτηριστικών (του υλικού που συλλέχθηκε) με αντίστοιχα στοιχεία της παραδοσιακής δημιουργίας, όπως καταγράφηκαν σε παλιότερες περιόδους, αλλά και των χαρακτηριστικών των κοινωνικών ομάδων. Η εν λόγω μέθοδος διευρύνεται για το σκοπό αυτόν και στα κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά στοιχεία που περιβάλλουν τη μουσική πράξη στις συγκρινόμενες περιόδους.

2. Προγραμματισμένα στάδια της έρευνας

Στο πρώτο στάδιο η ερευνητική ομάδα προετοιμάστηκε με βιβλιογραφική ενημέρωση και άσκηση στις τεχνικές έρευνας και έγιναν οι αναγκαίες κοινωνιολογικές αναλύσεις, που αφορούν την καλύτερη οργάνωση του χώρου, του χρόνου και του πληθυσμού της έρευνας.

Στο δεύτερο στάδιο, αυτό της συλλογής των δεδομένων, και για την καλύτερη απόδοση της συλλογής, προγραμματίστηκε και εφαρμόστηκε η μέθοδος της επιτόπιας έρευνας με:

- παρατήρηση
- συμμετοχή και
- καταγραφή των δεδομένων και των πληροφοριών.

Κατά το τρίτο στάδιο σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν τα εξής:

- εργαστηριακή επεξεργασία
- ταξινόμηση του υλικού, με αντίστοιχη αρχειοθέτησή του σε πρόγραμμα υπολογιστών
- απομαγνητοφωνήσεις
- μεταγραφές και
- αξιολόγηση και ανάλυση των δεδομένων.

3. Βασικοί όροι που χρησιμοποιούνται από το ΕΠΕ

α. Λαϊκή και παραδοσιακή μουσικοποιοτική δημιουργία

Με τον όρο «λαϊκή και παραδοσιακή μουσικοποιοτική δημιουργία» εννοούμε τις δημιουργίες του λαού της Κύπρου που ακολουθούν την παράδοση, όπως τα δημοτικά τραγούδια, τη δημοτική μουσική και τους χορούς, τα τσιαττίσματα, τους θύραθεν εκκλησιαστικούς ύμνους και τις «φωνές». Με τον ίδιο όρο αναφερόμαστε επίσης σε νεότερες δημιουργίες λαϊκών επώνυμων ή και ανώνυμων συνθετών, όπως τραγούδια, μουσική και χορούς, που αφομοιώθηκαν από την παράδοση της Κύπρου και είναι παρούσες στις εκδηλώσεις του λαού.

β. Συγχρονική και συνολική καταγραφή

Με το όρο «συγχρονική και συνολική καταγραφή» αναφερόμαστε στα κοινωνικά συμφραζόμενα τα οποία περιβάλλουν τη μουσική πράξη που μελετούμε ή και καταγράφουμε. Είναι δύο χαρακτηριστικά των καταγραφών που φαίνεται να απουσιάζουν από πολλές συλλογές δημοτικών τραγουδιών και μουσικής της Κύπρου.

Όσον αφορά το πρώτο, η συγκεκριμένη ηχογράφηση πρέπει να καταγράφει τη μουσική πράξη (την παραλλαγή) όπως αυτή εκτελείται τη στιγμή της πραγματοποίησής της, δηλαδή συγχρονικά. Όσον αφορά το δεύτερο, η εν λόγω ηχογράφηση πρέπει να καταγράφει τη μουσική πράξη (την παραλλαγή) μέσα στο πλαίσιο της συνολικής παράδοσης και των κοινωνικών συμφραζόμενων που η εκτέλεση αυτή λειτουργεί, δηλαδή συνολικά.

Με τη συγχρονική και συνολική παρατήρηση δίνεται η δυνατότητα στον ερευνητή να μελετήσει κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν γραπτές πηγές και οι οποίες, για να αξιολογήσουν το παρελθόν τους, στηρίζονται κυρίως στην προφορική ιστορία και παράδοσή τους. Είναι εξάλλου γνωστό ότι, αυτό που, μερικές κοινωνικές ομάδες ή άτομα, λένε ότι κάνουν, διαφέρει από εκείνο που πραγματικά παρατηρείται στην πράξη.

γ. Κοινωνικές ομάδες

Οι κοινωνικές ομάδες στις οποίες αναφερόμαστε στην παρούσα έκδοση και ανταποκρίνονται στις ανάγκες επιτόπιας έρευνας στην Κύπρο, είναι οι διάφορες ομάδες του πληθυσμού του νησιού κυρίως μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των θρησκευτικών ομάδων που ανήκουν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα (Μαρωνίτες, Λατίνοι και Αρμένιοι).

Αναφερόμαστε επίσης και σε άλλες μικρότερες κοινωνικές ομάδες (μερικές φορές και νέων ομάδων που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια με την κάθοδο στην Κύπρο πολλών εργατών από ασιατικές και βαλκανικές χώρες), η παράδοση των οποίων υπάρχει και λειτουργεί σήμερα στην Κύπρο και στις ελεύθερες περιοχές. Τέλος, εξίσου σημαντική ομάδα είναι οι Τουρκοκύπριοι, στους οποίους στο παρόν

στάδιο αναφερόμαστε κυρίως σε θεωρητικό επίπεδο λόγω της διαμονής τους στα κατεχόμενα εδάφη.

δ. Λειτουργική εξέταση δημοτικών τραγουδιών

Με τον όρο «λειτουργική εξέταση δημοτικών τραγουδιών» εισηγούμαστε την εξέταση των δημοτικών τραγουδιών μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον, κάτι που προϋποθέτει ότι ο εθνομουσικολόγος θα μεταβεί και θα ζήσει στο χώρο όπου αυτά τραγουδιούνται. Θα περάσει δηλαδή στην επιτόπια έρευνα, τη συγχρονική και συνολική μελέτη του πολιτισμού. Με τον τρόπο αυτόν υποθέτουμε πως θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τα δημοτικά τραγούδια μέσα στο φυσικό τους πλαίσιο, να παρατηρήσει το μουσικό παρόν και να βγάλει τα συμπεράσματά του για το πώς λειτουργούν – αν λειτουργούν ακόμα – και για το πώς παρουσιάζεται η μουσική και ποιητική σύνθεση μέσα στο κοινωνικό σύστημα που μελετά.

Β. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΠΕ

1. Η μουσική εκλογή

Από τη μελέτη των συλλογών και της δισκογραφίας της κυπριακής παραδοσιακής μουσικής φαίνεται ότι οι περισσότερες από αυτές δεν είναι αποτελέσματα συγχρονικής και συνολικής συστηματικής επιτόπιας έρευνας, με επέκταση τέτοια ώστε να καλύψει όλο το νησί και όλες τις κοινωνικές ομάδες. Εξαιρέσεις αποτελούν κάποιες παλιότερες συστηματικές επιτόπιες καταγραφές, όπως εκείνες της Ακαδημίας Αθηνών και του ΠΛΙ, αλλά και νεότερες προσπάθειες στις οποίες σήμερα, μετά το ΕΠΕ, μπορούμε να αναφερθούμε, όπως λόγου χάρη το Κυπριακό Μουσικό Δίκτυο (ΚΥΜΔΙ) στο πλαίσιο των επιχορηγήσεων του ΙΠΕ.

Η ένταξή μας παράλληλα στην ΕΕ θα βοηθήσει στην ανάπτυξη και άλλων ερευνητικών σχεδίων, όπως λόγου χάρη στο πλαίσιο του «CULTURE 2000».

Η μελέτη της κυπριακής παράδοσης στηριζόταν πάντοτε

κυρίως στην ιστορική και τη φιλολογική προσέγγιση. Η μουσική, η ποίηση και ο χορός δεν μελετήθηκαν σοβαρά μέσα στα κοινωνικά συμφραζόμενα του νησιού. Λίγες περιπτώσεις αναφέρονται σε μουσικολογική και ανθρωπολογική ή κοινωνιολογική ανάλυση, καθώς πολλές από τις συλλογές δεν έγιναν με μεθοδολογία που να επιτρέπει τέτοιου είδους αναλύσεις. Τις περισσότερες φορές οι συγγραφείς (κυρίως οργανοπαίχτες-βιολιστές) κατέγραφαν τα τραγούδια και τη μουσική των παραδοσιακών χορών όπως ο ίδιος τα εκτελούσαν.

Επίσης, συλλογές με δημοτικά τραγούδια που έγιναν στις αρχές του 20ού αιώνα με επιτόπια καταγραφή, δημοσιεύτηκαν στη συνέχεια με πολλές τροποποιήσεις και παρεμβάσεις του εκδότη, οι οποίες ως ένα σημείο αποτελούσαν και δικές του συνθέσεις. Αναφερόμαστε στην περίπτωση της συλλογής *Κυπριακή Λαϊκή Μούσα* του Θεόδουλου Καλλίνικου, που αποτελεί μια από τις σημαντικότερες στην ιστορία της έρευνας του κυπριακού δημοτικού τραγουδιού. Οι παρεμβάσεις και τροποποιήσεις που επέφερε ο Καλλίνικος στις καταγραφές (τις οποίες πραγματοποίησε στα διάφορα χωριά που επισκέφτηκε τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα) ήταν τόσες πολλές, ώστε ο ίδιος προσέφυγε σε δικαστήριο ζητώντας το «copyright» για τα τραγούδια που περιέχονται στη συλλογή του. Ως μάρτυρας στη σχετική δίκη ο γνωστός μουσικολόγος της εποχής εκείνης, ο Σόλων Μιχαλίδης, επιβεβαίωσε το γεγονός, ότι δηλαδή οι καταγραφές είχαν τροποποιηθεί τόσο από τον ενάγοντα, ώστε θα μπορούσε να δοθεί «copyright» στο συγγραφέα της συλλογής και ως εκ τούτου να αποζημιωθεί από τη συγκεκριμένη δισκογραφική εταιρεία για τη χρήση υλικού από τη συλλογή¹.

Ειδικότερα όσοι ασχολούνται με το θέμα της παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής δημιουργίας του κυπριακού λαού, θα έχουν διαπιστώσει ή τουλάχιστον επισημάνει, το πρόβλημα της απουσίας ή ακόμα της δυσκολίας πρόσβασης σε οπτικοακουστικές πηγές και σε μουσικά παραδείγματα, τα

---

1. Από τα πρακτικά της δίκης «Kallinikos vs Lambropoulos».

οποία να ταυτίζονται με υπάρχουσες μουσικές καταγραφές. Ως εκ τούτου και τουλάχιστον αυτοί, θα αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα νέας, και διευρυμένου τύπου, τάσης στη διάθεση των ακουστικών και ηχητικών πηγών.

Πολλές είναι πράγματι οι μουσικές καταγραφές (σε πεντάγραμμο) της κυπριακής παραδοσιακής μουσικής που προσφέρουν μια εξαιρετική πηγή γνώσης και μελέτης. Θα ήθελα να απαριθμήσω μερικές από αυτές, χωρίς να μειώνεται η σημασία και άλλων που δεν αναφέρονται στο παρακάτω κείμενο αλλά στη βιβλιογραφία του βιβλίου. Είναι λοιπόν οι συλλογές κυπριακών δημοτικών τραγουδιών και μουσικής που περιλαμβάνονται σε βιβλία, όπως του Χρήστου Αποστολίδη (1910), του Γεωργίου Αβέρωφ (1978 και 1989), του Θεόδουλου Καλλίνικου (1951), του Σώζου Τομπόλη (1966 και 1980), του Πιερή Ζαρμά (1975), του Στέλιου Παπαδόπουλου (1993) και του Πανίκου Γιωργούδη (2003).

Είναι επίσης μικρότερες συλλογές κυπριακών δημοτικών τραγουδιών και μουσικής που περιλαμβάνονται σε άρθρα από περιοδικά, όπως σε εκείνα του Κλεόβουλου Αρτεμίδη στις ΚΣ τόμ. ΙΣΤ΄ του 1952, σελίδες λα΄-νε΄, του Γεωργίου Αβέρωφ στις ΚΣ τόμ. ΙΘ΄ του 1955, στις σελίδες 147-184, στη ΦΚ τόμος του 1963, σελίδες 226-228, του Αλέκου Ιακωβίδη (1993) και του Γιάγκου Μιχαηλίδη (1946), και Ακαδημίας Αθηνών (εκδόσεις) του 1962, καθώς και σε πολλά άρθρα του Κώστα Δ. Ιωαννίδη (1964, 1965, 1967, 1968, 1969α, 1972α, 1972β και 1973), που συνοψίζονται στην μετέπειτα έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών (ΚΕΕ), με επιμέλεια κειμένων του Μενέλαου Χριστοδούλου.

Από τη μελέτη των πηγών παρατηρήθηκε ότι, οι περισσότερες από τις μουσικές καταγραφές στην ιστορία της μουσικό-λαογραφικής έρευνας στην Κύπρο, που ερευνητικά και επιστημονικά μας απασχολούν, δύσκολα μπορούν να ταυτιστούν με ακουστικά παραδείγματα. Δύσκολα δηλαδή μπορεί να ταυτιστεί μια παλιά μουσική καταγραφή (πεντάγραμμο) με την αντίστοιχη πρωτότυπη ταινία που ηχογραφήθηκε αρχικά. Αξιόλογες και σημαντικές, βέβαια, εξαιρέσεις αποτελούν οι εκδόσεις του ΠΛΙ και της Ακαδημίας Αθηνών, όπου υπάρχουν συγκεκριμένες ταινίες ηχογραφήσεων, τις οποίες

μπορεί ο ερευνητής να ακούσει. Ειδικότερα, η παρουσία ηχογραφημένων παραδειγμάτων παρατηρείται και σε καταγραφές του Κ. Δ. Ιωαννίδη (παραδείγματα, όμως, τα οποία δεν ανήκουν ακόμα στον τομέα των αρχειοθετημένων ηχογραφημένων στα οποία εύκολα μπορεί να προστρέξει ο ερευνητής). Από την άλλη, όμως, οι ηχογραφήσεις του ΠΛΙ, αποτέλεσμα συστηματικής έρευνας, οι οποίες κυκλοφόρησαν το 1987-1988 με τον τίτλο «Κύπρος-Δημοτική Μουσική» σε επτά δίσκους (L.P. PFF8-14) και πρόσφατα σε ψηφιακό δίσκο (CD), δεν συνοδεύονται από μεταγραφές στο πεντάγραμμο, ενώ μεταγραφές που έγιναν επίσης με βάση ηχογραφημένες ταινίες (λόγου χάρη οι ταινίες του ΚΕΕ, στις οποίες εργάστηκε ο Κ. Δ. Ιωαννίδης) και πάλι δεν μπορούν να ταυτιστούν, διότι οι ταινίες βρίσκονται αποθηκευμένες σε αποθήκες και κασόνια και όχι αρχειοθετημένες σε κατάλληλα οργανωμένο Μουσικό Αρχείο.

Στην πραγματικότητα, πολλές από τις καταγραφές δεν πρόκειται ποτέ να μπορέσουν να ταυτιστούν με το οπτικοακουστικό υλικό, δηλαδή την ηχογράφηση την οποία υποτίθεται ότι μεταγράφουν στο πεντάγραμμο, διότι απλούστατα πολλές φορές δεν υπήρξε ηχογράφηση ή επιτόπια έρευνα με την έννοια της επιτόπου μουσικής καταγραφής του μουσικού δρώμενου.

Αποτέλεσμα της παραπάνω πρακτικής ήταν – και το αντιμετωπίζουμε σήμερα ως πρόβλημα – η έλλειψη οπτικοακουστικού αρχείου (με τη συμβατική του μορφή, στο κλασικό περιβάλλον ενός τοπικού Αρχείου) και ακόμα περισσότερο με την ψηφιακή και την ηλεκτρονική του μορφή, όπως και την on-line διάθεσή του.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι την πρακτική αυτή συνιστούσαν ερευνητικές δραστηριότητες συστηματικής φύσης ή και όχι, που όμως δεν οδηγούσαν στη δημιουργία των απαιτούμενων ακουστικών πηγών διότι:

- α. Πολλές καταγραφές αποτελούσαν μέρος επισκέψεων σε χωριά στην Κύπρο, χωρίς μεθοδολογική προσέγγιση τέτοια, που να αποδίδει αποτελέσματα συγχρονικής και συνολικής επιτόπιας έρευνας.

- β. Πολύ περισσότερο, οι συλλογές που καταγράφουν την ίδια τη γνώση του συγγραφέα της συλλογής, φαινόμενο που παρουσιάστηκε σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, δεν αποτελούν αποτέλεσμα επιτόπιας καταγραφής. Σπάνια λόγου χάρη μπορεί κανείς να ανατρέξει σε ακουστικές πηγές, όταν μελετά τις σημαντικότερες συλλογές κυπριακών δημοτικών τραγουδιών, μουσικής και χορών σε πολλές από τις καταγραφές των Τομπόλη (1960, 1980), Αβέρωφ (1978, 1989) και Παπαδόπουλου (1993), οι οποίοι, ως έμπειροι οργανοπαίχτες οι ίδιοι, κατέγραφαν τις εκτελέσεις των χορών όπως οι ίδιοι τις εκτελούσαν στο βιολί.
- γ. Είναι, από την άλλη, γνωστό ότι μερικοί από τους πιο σημαντικούς μελετητές των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, όπως ο Θ. Καλλίνικος, κατέγραφαν τα τραγούδια και τη μουσική με το αφτί, καθώς η τεχνολογική υποστήριξη ήταν ανύπαρκτη την εποχή εκείνη. Με την απουσία τεχνολογικής υποστήριξης σχετίζονται και οι αδυναμίες στον τομέα της επεξεργασίας του υλικού. Ακόμα και στον ελλαδικό χώρο, μόνο μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, όταν άρχισε να αναπτύσσεται η μουσική έρευνα και ειδικότερα η μελέτη του δημοτικού τραγουδιού με την ίδρυση του Τμήματος Μουσικών Σπουδών (ΤΜΣ) στο ΑΠΘ και την εισαγωγή μαθημάτων μουσικολογικής σκέψης (Δ. Γιάννου) και προσέγγισης του δημοτικού τραγουδιού (Δ. Θέμελης), άρχισε και η συνεργασία του ΤΜΣ με το ηλεκτρονικό στούντιο της Πολυτεχνικής Σχολής (Γ. Παπανικολάου), γεγονός που έδειχνε και τη σχέση της μουσικής έρευνας, όπως και της μουσικής παραγωγής, με την τεχνολογία.
- δ. Οι συγγραφείς ή και εκδότες των μουσικών συλλογών επινοούσαν ακόμα και δικά τους τραγούδια, τα οποία συμπεριλάμβαναν σε αυτές.
- ε. Το γεγονός ότι η μελέτη των τραγουδιών σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και στην Κύπρο και την Ελλάδα, ήταν παλιότερα κυρίως ιστορικό-φιλολογική, άποψη που, για την Ελλάδα, διατύπωναν ο φιλόλογος Διονύσιος Τάνης και η ανθρωπολόγος Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος (1980), δεν απέδωσε σημαντικά οπτικοακουστικά

παραδείγματα. Πολλές είναι οι περιπτώσεις που οι συγγραφείς παραδέχονται την έλλειψη μουσικών παραδειγμάτων. Ο μεγάλος Έλληνας λαογράφος Στίλπων Κυριακίδης διαπιστώνει και αναφέρει πολύ πρόωρα την αδυναμία του να ασχοληθεί με το μουσικό μέρος των λαογραφικών φαινομένων που μελετούσε, σε μια σύντομη αλλά ουσιώδη παρατήρηση στα κείμενα της Συναγωγής μελετών του (1978).

Η προσπάθεια λοιπόν του ΕΠΕ να προσεγγίσει τη λαϊκή και παραδοσιακή δημιουργία συνολικά και συγχρονικά και ιδιαίτερα διεισδύοντας μέσα στις σημαντικότερες κοινωνικές ομάδες της Κύπρου, απέφερε ενδιαφέροντα αποτελέσματα στα τρία πρώτα χρόνια της λειτουργίας του.

Το υλικό το οποίο θα παρουσιάσουμε στην παρούσα έκδοση είναι μέρος αυτών των αποτελεσμάτων και αποτελείται κυρίως από μουσικές και ποιητικές καταγραφές. Ως εκ τούτου, αυτή η «ΜΟΥΣΙΚΗ-ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΚΛΟΓΗ» αποτελεί μια επιλογή από τις κυριότερες καταγραφές που έγιναν με βάση τις προγραφές της επιτόπιας έρευνας, όλα αυτά τα χρόνια.

Πρέπει να σημειωθεί πως οι ιδιαίτερες παραδόσεις των διαφόρων κοινοτήτων και κοινωνικών ομάδων στο νησί δεν είναι ακόμα ευρέως διαδεδομένες και αυτό τονίζει την ανάγκη και τη σημασία της δραστηριότητας του ΕΠΕ, αλλά και των δρόμων που ανοίγει για την κυπριακή μουσική παράδοση συνολικά.

Μέχρι σήμερα πολλές αποσπασματικές συλλογές έχουν δημοσιευτεί με το γενικευμένο τίτλο *Τραγούδια της Κύπρου*, χωρίς να γίνεται αναφορά σε κοινωνικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις ή σε μουσικολογικές αναλύσεις.

Αποτέλεσμα της αποσπασματικότητας και της μη συστηματικής εργασίας είναι η έλλειψη οργανωμένου κυπριακού εθνομουσικολογικού αρχείου, στο οποίο θα είχαν δυνατότητα πρόσβασης οι μελετητές. Απουσιάζει ακόμα από την Κύπρο μια επιστημονικά και άρτια οργανωμένη μουσικολογική ερευνητική μονάδα ή ένα κέντρο μουσικής έρευνας, κατευθύνσεις-στόχοι προς τις οποίες εργάζεται το ΕΠΕ. Η επίτευξη των παραπάνω στόχων ή και μέρους αυτών θα αποτελέσει

σημαντικό γεγονός και θα βοηθήσει στην ανάπτυξη και διάδοση, αλλά και στη διάσωση της μουσικής κληρονομιάς της Κύπρου.

Γι' αυτό και στους σκοπούς του ΕΠΕ περιλαμβάνεται η προώθηση της ιδέας για καθιέρωση ενός κέντρου μουσικής έρευνας ή μουσικολογικής ερευνητικής μονάδας ή εργαστηρίου. Γενικά το ΕΠΕ προωθεί την ιδέα της εγκαθίδρυσης του τομέα των μουσικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Είναι γεγονός ότι η μουσικολογική και ιδίως η εθνομουσικολογική έρευνα έμειναν εκτός του ενδιαφέροντος ακόμα και αυτών των πανεπιστημίων του ευρύτερου ελλαδικού χώρου, τουλάχιστον μέχρι το 1985, οπότε ιδρύθηκε το πρώτο ΤΜΣ στη Σχολή Καλών Τεχνών του ΑΠΘ, ενώ μέχρι τότε η μουσική έρευνα στηριζόταν κυρίως στα ερευνητικά κέντρα και ιδρύματα. Η ανάπτυξη αυτή στον ελλαδικό χώρο, αλλά και η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ αποτελεί, πιστεύουμε, τον καταλύτη που θα οδηγήσει και την Κύπρο στην ανάπτυξη του τομέα των μουσικών σπουδών και της συστηματικής μουσικής έρευνας.

Είναι επίσης σημαντικό το γεγονός ότι η έρευνα του ΕΠΕ, με τη χρήση της σύγχρονης οπτικοακουστικής τεχνολογίας και των ηλεκτρονικών υπολογιστών, βοηθά προς την κατεύθυνση της διάδοσης και της μελέτης της λαϊκής δημιουργίας. Αυτό επιτυγχάνεται με την προώθηση της ιδέας της δημιουργίας Αρχείου, με τη δισκογραφία (CD-audio), όπως ο ψηφιακός δίσκος που συνοδεύει την παρούσα έκδοση με τη μουσική και τα ποιήματα, και η ηλεκτρονική μορφή που ήδη δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο (Internet) στη διεύθυνση <http://www.ucy.ac.cy/research/ethno>. Το τελευταίο, σε συνδυασμό με τον ψηφιακό δίσκο και μαζί με το CD-ROM που περιλαμβάνεται στους στόχους του ΕΠΕ, κάνουν το υλικό προσιτό στους νέους και ιδιαίτερα σε όσους χρησιμοποιούν τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

2. Η κοινωνική και ανθρωπολογική πλευρά της έρευνας

Η εθνομουσικολογία όμως, στην οποία στηρίζεται το ΕΠΕ, μελετά τη μουσική, όχι μόνο με σκοπό την κατανόηση της

δομές, που αποτελεί μάλλον την επιστημονική πλευρά της, αλλά και για λόγους κοινωνικούς, που πηγάζουν από τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Η ανθρωπολογική και κοινωνιολογική προσέγγιση της μουσικής έρευνας μπορεί να φέρει στην επιφάνεια τα στοιχεία εκείνα που οι διάφορες κοινωνικές ομάδες δεν γνωρίζουν η μια για την άλλη και να τις βοηθήσει να κατανοήσουν και να νιώσουν στην πράξη η μια τα ιδιαίτερα στοιχεία του πολιτισμού της άλλης. Τα παραπάνω συνιστούν για τον εθνομουσικολόγο την ουσιαστική πλευρά της έρευνάς του, αλλά πέρα από την επιστημονικότητα, αποτελούν και καθήκον των εθνομουσικολόγων προς τους ανθρώπους τους οποίους ηχογραφούν και προς την παράδοσή τους. Είναι ακόμα καθήκον προς τους ανθρώπους εκείνους, των οποίων η παράδοση μπορεί ακόμα να μην έχει καταγραφεί συστηματικά. Τα δεδομένα που συλλέγονται είναι εξίσου σημαντικά και αναγκαία τόσο για τον εθνομουσικολόγο και τους άλλους ερευνητές όσο και γι' αυτούς τους οποίους ανήκουν.

Όπως προαναφέραμε, είναι γεγονός ότι οι ιδιαίτερες παραδόσεις των διαφόρων κοινοτήτων και κοινωνικών ομάδων στο νησί δεν είναι ακόμα ευρέως διαδεδομένες, γι' αυτό και η παρούσα έρευνα μπορεί να συνεισφέρει στην αλληλοκατανόηση, στην αλληλοεκτίμηση και το σεβασμό της διαφορετικότητας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και κοινοτήτων ή/και εθνοτήτων που ζουν μαζί στην Κύπρο.

Σκοπός μας είναι να ακολουθήσει μία ακόμα έκδοση με όλες τις παραπάνω προεκτάσεις, τις ανθρωπολογικές ή κοινωνιολογικές αναλύσεις των αποτελεσμάτων. Τέτοιες αναλύσεις είναι απαραίτητες για την ολοκλήρωση μιας εθνομουσικολογικής έρευνας, αφού η σχέση εθνομουσικολογίας και κοινωνικών επιστημών αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της ανάπτυξής της: Ο εθνομουσικολόγος κάνει χρήση τεχνικών και μεθόδων των εν λόγω επιστημών (παραδείγματος χάρη ερωτηματολόγιο, συνεντεύξεις, προφορική ιστορία, εθνογραφική παρατήρηση). Παράλληλα στηρίζει τη βασική οργάνωση της εθνομουσικολογικής έρευνας με την αντίστοιχη των κοινωνικών επιστημών.

Η σχέση εθνομουσικολογίας και κοινωνικών επιστημών φαίνεται και από τη διατύπωση συμπερασμάτων της εθνομουσικολογικής έρευνας. Από τη μελέτη της χρησιμότητας και της λειτουργίας της μουσικής σε μια δεδομένη κοινωνία ο ερευνητής αντλεί και πληροφορίες για την πορεία, τους προσανατολισμούς, τις άλλες πτυχές του πολιτισμού και της ζωής γενικότερα στην κοινωνία αυτή (Merriam 1972, σελ. 565), όπως η κυπριακή κοινωνία με τις ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητές της.

Ιδιαίτερα στενή όμως θεωρείται η σχέση της εθνομουσικολογίας με την ανθρωπολογία, τόσο στενή ώστε μεθοδολογικά η εθνομουσικολογική έρευνα δεν πρέπει να απομακρύνεται από το χώρο της ανθρωπολογίας. Ο εθνομουσικολόγος-ερευνητής πρέπει να περιγράφει το χώρο, και τον τρόπο με τον οποίο συλλέχτηκε η μουσική που καταγράφει (Herskovits 1949, σελ. 573-574).

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω αντιμετωπίσαμε τη μουσική που συνέλεξε το ΕΠΕ κατά την επιτόπια έρευνα, ως σύνθεση που σχηματίστηκε σε συνθήκες τις οποίες δημιούργησαν οι αλληλεπιδράσεις στοιχείων της μουσικής με:

- α. κοινωνικά, φυσικά, αισθητικά, οικονομικά και πολιτικά στοιχεία που κυριαρχούν στην κοινωνία της Κύπρου, όπως η θρησκεία, η γλώσσα, η ποίηση, οι εικαστικές τέχνες και η κοινωνική δομή.
- β. κοινωνιολογικά στοιχεία όπως οι ψυχολογικές και φυσιολογικές μεταπτώσεις (Kunst 1959, σελ. 1) των εκτελεστών τα οποία είναι αποτέλεσμα των ιδιαιτεροτήτων της κυπριακής κοινωνίας με την κατοχή και την προσφυγιά.

Η διάκριση λοιπόν δομής και λειτουργίας της μουσικής σύνθεσης (Merriam 1968, σελ. 343-344) αποτελεί κύριο και βασικό στοιχείο στην εθνομουσικολογική έρευνα, αλλά και στην κοινωνική ανθρωπολογία γενικότερα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στον τομέα αυτόν της ανθρωπολογικής προσέγγισης των αποτελεσμάτων του ΕΠΕ, προσδίδει η επέκταση της έρευνας σε κοινωνικές ομάδες Ελληνοκυπρίων, όπως οι πρόσφυγες, αλλά και σε διάφορες θρησκευτικές ομάδες της Κύπρου όπως οι Μαρωνίτες, οι Λατίνοι και

οι Αρμένιοι. Επιπλέον, στοιχείο εξαιρετικού ενδιαφέροντος και σημασίας αποτελεί ο προγραμματισμός επιτόπιας έρευνας στις κατεχόμενες από τους Τούρκους περιοχές της Κύπρου, ανάμεσα στους Τουρκοκύπριους.

Αν και εφόσον στη συνέχεια, με τις εξελίξεις στο Κυπριακό πρόβλημα, τον τερματισμό της τουρκικής κατοχής και κυρίως με την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, ολοκληρωθεί και γίνει δυνατόν να επεκταθεί η έρευνα και στις κατεχόμενες περιοχές, θα αποδώσει αποτελέσματα που μπορεί να βοηθήσουν προς την κατεύθυνση της αλληλοκατανόησης των διαφόρων κοινωνικών ομάδων της Κύπρου, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό υπό τις επικρατούσες, στο νησί, συνθήκες.

Στην περίπτωση της Κύπρου, όπου διάφορες κοινωνικές ομάδες και κοινότητες ζουν μαζί, αλλά και χωριστά, μια εθνομουσικολογική έρευνα που θα καλύπτει όλες τις κοινότητες, θρησκευτικές και κοινωνικές ομάδες που ζουν σήμερα στην Κύπρο, φαίνεται να είναι ιδιαίτερης σημασίας.

Η επίτευξη του στόχου της συστηματικής έρευνας γίνεται ακόμα πιο σημαντική, αν λάβουμε υπόψη τη σημερινή κατάσταση της Κύπρου, με το βόρειο μέρος κατεχόμενο, με την κάθοδο μεγάλου αριθμού ξένων εργατών από ασιατικές χώρες, αλλά και από χώρες της τέως ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.

Η ανάγκη λοιπόν εφαρμογής της εθνομουσικολογικής μεθόδου κατά τη μελέτη της παράδοσης καθώς και η ανάγκη ανάπτυξης της μουσικής έρευνας, γενικότερα, τονίζει τη σημασία της έρευνας αυτής στην Κύπρο. Ένα νησί με όλες τις προαναφερθείσες ιδιαιτερότητες του χώρου της έρευνας, λόγω της επικρατούσας κατάστασης διαχωρισμού, της έλλειψης συστηματικής μουσικής έρευνας και οργανωμένου μουσικού αρχείου.

